

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 3.

У Новом Саду, 15. фебруара 1909.

Год. II.

САДРЖАЈ: Захтеви напредног учитељства. — Предавања за увод у експерим. педагогију од Др. Мојмана, превод Др. П. Радосављевића. — Како да унапредимо забавишта? — Педагошки преглед: Црна Гора. — Школа и настава: Борба о школу у Француској. — Учитељство: Међународни бирб европских учитељских удружења. — Из школске самоуправе: Стечај као уговор између општине и учитеља. — Практичне обраде: Пиринач. Лекција за најстарије разреде. — Из праксе: Нагласак у говору. — Преглед књига: Die Principien und Methoden der Inteligenzprüfung. Von Th. Ziehen. од др. П. Радосављевића. — Белешке. — Нове књиге. —

Захтеви напредног учитељства.

Српско учитељство у ови крајеви није у том сретном положају, да се његови праведни захтеви узимају стварно у обзир. У току разних прилика, које се развијале у српском народу, обећавало се учитељству често, да ће се његови захтеви, у корист унапређења школе и учитељског угледа, усвојити, како се извојује народна надмоћ над реакцијом. Но разуме се, у борби за ту надмоћ, у првој линији, требало је увек учитељство да је будан чувар народног права, истрајан и одлучан вођа народа, који ће у свакој прилици први дати поклич народу на борбу против сваке тежње и рада назадних кругова, реакционарних синова народних.

Време је пролазило, људи се мењали, али се с променом људи мењале и — реакције. Једино се учитељство у својим погледима и захтевима није променуло. Оно је после свију тих многих промена бивало разочарано, али је опет изнова почињало на свима линијама заједнички потхват у корист, не своју, него у корист општег народног просветног добра. Сви представници разних реакционарних перијода и заједница партијских у нашем народу, у колико су више обећавали учитељима, при почетку борбе за свој престиж у српском народу, у толико су јаче и грубље вређали учитељство касније, свдећи опште идеалне погледе учитељске, тобоже, на личне амбиције појединаца у учитељству. Но то је обично бивало тек онда, кад су учитељи

већ били изексплоатисани и нису били у знатној мери потребни за борбу о престиж тих партијских група. Тада се учитељима већ и то добацивало, да су им захтеви претерани и да то нигде нема и не постоји што наше учитељство тражи. Према такој теорији, самостални погледи нашег учитељства о напредном развоју школе и просвете, били су чак и грех против својег народа, а то све зато, што то још нигде нема. Но противници учитељски нису никад ничим доказали то „немање“, а нису га ни могли доказати из простог разлога, што су то напамет тврдили, а без познавања школских и учитељских прилика у другим крајевима и у других народа.

Учитељство као добар познавалац рада и односа на школском и учитељском пољу и ван нашег уског српског круга, убедљиво је увек доказивало исправност својег становишта и правилност својих напредних захтева. Али тамо, где се на првом месту води борба о власт, о престиж, па ма то било по коју цену, ту просветна питања остају у дну позорнице као и друге штатисте. А код нас се у току целе наше црквено-школске самоуправне ере, борило увек жестоко не за интензиван, срећан рад и просветно унапређење, које је као фирма истицано, него се борило за превласт. А по освојењу земљишта, победна страна или је слабо или није никако штитила просветна питања, нарочито она, која се тичу основне наставе и њених представника.

Можда је кривица и на нама учитељима, што нисмо са довољно отпорне снаге штитили своје идеално становиште, али кад би то све и тако било, ипак не лежи на нами одговорност за несрећеност наших просветних прилика у основној настави, него ће одговорност за то понети представници оних кругова, који су учитељство неоправдано сузбијали у његовим просветним захтевима.

Но борба која је дочекивала и испраћала наше учитељске нараштаје, није само у нас нераздвојан учитељски друг, она је веран пратилац и свију других учитељских кругова, па ма они били у средини како напредних народа. Доказ је томе борба коју води француско и немачко учитељство за исте онаке напредне напоре, од којих смо ми овде тражили тек један минимум.

У Француској бори се учитељство за уређење самосталне школске комисије, у којој ће учитељи и учитељице утицати на дисциплину, наставно градиво, уџбенике и томе слично. Влада је у начелу већ и у својила овај захтев, ма и с неким ограничењима.

У Немачкој је бременско учитељство стало на још одређеније становиште, те тражи или да се испуне сви захтеви учитељски или ништа. А поменуто учитељство чврсто стоји на становишту да му се испуне ови захтеви: 1. У школском конвенту да су чланови сви учитељи и учитељице народних школа па земљишту бременском (управитељи, редовни и помоћни учитељи, редовне и помоћне учитељице, учитељице ручног рада и друге техничке учитељице). 2. Права и задаће су конвента: а) давање мишљења о наумљеним намерама власти; б) Иницијативни предлози; в.) Изашиљање изасланика у школску власт с правом гласа. 3. Свој пословник ствара конвент самостално и из своје средине бира себи председника. 4. Скупља се по својој увиђавности или на позив власти. Код свију наумљених новина или других важних одлука на школском пољу, има се саслушати мишљење и становиште конвента. 5. Сваки предмет, о којем треба донети закључак, расправљаће

се у сталном одбору. У одбору су чланови управе конвента и већи број конвентових чланова, које сам конвент изабере. И у управи и у одбору морају бити заступљене и учитељице према своме броју. 6. Свагдашњи дневни ред има се за време доставити школској власти. 7. У скупове конвента може и власт изаслати својег изасланика, а овом се, на његов захтев у свако доба даје реч. Према природи самих предмета за расправљање, могу позвани бити и други представници државе или грађанства. 8. Полажење скупова је добровољно

Оваких установа, као што тражи бременско учитељство, заиста још нигде нема, али за то тамошња власт, представници друштва и партија, нису рекли тамошњем учитељству да тражи што нигде нема, јер то би био један врло празан и примитиван разлог. Напротив тамошња власт прихвата те идеје, али као и свака друга власт иде за тим, да у законској основи, у којој прихвата ту установу, обележи јој свој тип: да конвенту председава школски надзорник, а чланови да су осим свију управитеља, још од свију колегија по један изаславик, којег учитељи сами изаберу. Но тамошње учитељство не задовољава се с половним мерама, него чврсто стоји на становишту да хоће све или ништа. И кад је оно извојевало већ то, да се с његовим захтевима озбиљно рачуна, оно ће извојевати и оно што му се још ускрађује.

Нека би овај пример био и нашем учитељству *memento*, како се војује за самосталност школску и учитељску, како се штите своја права и како се стоји на висини својег задатка у свакој прилици, а особито у оним приликама, где се задовољавањем појединих личних амбиција, отуђују појединци из нашег кола од интереса школе и учитељства, а касније носе последице своје лаковерности и сујетне амбиције, јер кад постану непотребни, бивају с једне стране проскрибирани од својих заштитника, а с друге стране прекорни од своје учитељске браће са неверства другарскога, сталешкога. *

ПРЕДАВАЊА

за увод у

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНУ ПЕДАГОГИЈУ

и

ЊЕЗИНЕ ПСИХОЛОШКЕ ОСНОВЕ

од

Др. Ернста Мојмана,

професора философије у Министру.

С немачког превео с ауторовом дозволом:

Dr. phil. & paed. **ПАЈА Р. РАДОСАВЉЕВИЋ,**

доцентат њујоршког универзитета.

I. СВЕСКА.

Прво предавање.**Задаћа експерименталне педагогије.**

Експериментална педагогија хоће баш да уклони све те мане досадање педагогије. Она не ће да се успостављају норме, пре него смо испитали праве односе из којих се тек могу створити норме; с тога је она у првом реду *педагошко испитивање*, и пошто се ствар креће око истраживања једног поља чињеница то је она *емпиријско-педагошко истраживање*.

Да ми ову врсту педагогије називамо експерименталном педагогијом, строго узето није баш ово поље оправдано, јер експериментална педагогија хоће да сва помоћна средства и методе емпиријског испитивања стави у службу педагошких истраживања, па се ми н. пр. у довољној мери служимо са испитивањем масе, опћим извиђањем и у методичком погледу са статистиком и математском обрадом статистичких бројева. Тачније узето морали би говорити о *педагогији као емпиријском истраживању*, ако смо ради да тачно означимо наш нов начин неговања педагогије. Име експериментална педагогија дошло је из *најотменијег* средства испитивања ове науке, то је име и оправдано, јер је експериментална у педагогије изазвао највећа обновљења. Тај начин означавања оправдава се и са нарочитим положајем, којег експериментална у педагогији заузима у педагошком истраживању. Наиме ми морамо на уму имати, да се експериментално испитивање у педагогији употребљава у *различитом смислу*. С једне стране оно служи за то да се по-

моћу испитивања телесно-духовног развића дететовог, помоћу анализе његовог духовног живота а специјално његовог држања (владања) у школском раду, добије читав материјал о таким знањима, која се у главном црпе из природе детиње, на којој се коначно мора основати васколика педагогија; у свим тим случајевима експериментална носи жиг испитивања *детиње психологије*, додуше — што се мора на уму имати — предузето ради *педагошких сврха* и оријентишући се према *педагошким ставовиштима*. Но, осим тога ми извађамо и *чисто педагошке* експерименте, у којима је додуше, и дете објекат нашег испитивања, али прави смисао и задаћа експеримента јесте *директно* решење о вредности *педагошких средстава и метода*. Тако н. пр. ми настојимо да испитамо и специјалне дидактичке методе помоћу опита о њиховој вредности, па компаративно, упоредно установљујемо, како оне воде од једног одређеног наставног циља. У том случају експериментална је више ствар изналажења најцелисходнијих педагошких метода и средстава, као теоретско истраживање основица педагогије. Додуше, наше знање о томе такође се умножава са резултатима таквих експерименталних, но, непосредних циљ такових опита је директна пресуда о ваљаности педагошких метода и средстава.

С досадањим излагањем ми смо само посве уопће означили карактер експерименталне педагогије као науке, а сада морамо још тачније објаснити, *у колико можемо говорити о педагошком посматрању, експерименту и статистици у педагогији*. Прво ћемо да објаснимо, шта има да значи посматрање и експериментална у педагогији кад се то сравни са сродном науком, у *психологији*, а онда да протумачимо и специјалну важност *педолошког и педагошког експеримента*.

Васколико емпиријско истраживање остварива се у првом реду на *посматрању*. Неће бити на одмет ако успоставимо, шта разумевамо под посматрањем. Психолошки узето, посматрање је помно чулно опажање, које има научне намере, по плану и методи вођене. Све емпиријске науке полазе од опажања — т. зв. спољашњег или уну-

трашњег опажања. Но, опажање као таково увек је несигурно средство научног истраживања. Сва наша опажања, док нису постала ствар пратог посматрања, имају карактер нечег случајног, и само у посматрању ми *систематски* и по могућности и *потпуно*, по извесним *намерама* пратимо опажајне појаве.

За научни рад долази у обзир само оно опажање, које се руководи са нарочитим намерама. А то ми баш називамо посматрањем.

Па у којим тачкама посматрање излази иза опажања?

1.) У посматрању опажање се савлађује хотимичном пажњом, а у опажању нас више руководи нехотична пажња. Дакле, посматрање је у првом реду *пажљиво опажање*.

2.) Посматрање је *методичко опажање*. Опажање постаје тек онда право посматрање, када анализирајућа пажња која се већ и у сваком опажању огледа као више нехотична и случајна, ради по извесној *намери, плану, методи*. Овде се опет крије *двоје*, прво делотворност извесне научне намере. Она нам лебди као *циљ* посматрања. Представу о том циљу посматрања ми с пажњом*) фиксирамо за време посматрања, и већ према томе какав је садржај циља посматрања анализа оног, што се опажа бива различита. Таке представе с намером ја означавам и као *представе водиле* у посматрању. Избор тих представаводила опредељава правац пажње на проматрани парцијални садржај опажаја. Примера ради, лекар, који посматра каквог пацијента има пред очима извесну слику болести, а психолог, који посматра звукове, има на уму извесни горњи тон, ког хоће да слухом издвоји из звука, и те представе водиле образују, дакле, правац пажње у обојице.

Но, научни посматрач полази у исти мах по извесној методи посматрања. *Оућа* суштина методичког посматрања састоји се опт у *систематској примени* представа

*) Она се означава и као пажња „вођена са представом“ или у нашем случају као пажња „вођена са опажањем“ и чини један део аперцептивних појава у опажању.

водила, које су већином одређене научне категорије, а осим тога сваки испитивач има још и своју индивидуалну методу посматрања.

3.) Надаље свако је посматрање мање или више одређена свесна *субсумација* оног, ког посматра под један (*оући*) *појам* који се јавља барем у облику именована посматраног стања чињенице, у чему се обично и завршава процес посматрања. Избор тога појма одговара циљу посматрања и. пр.: слика болести је меланхолија; горњи тон је октава према темељном тону. Та субсумација може се више или мање јасније јавити, но, она се увек показује.

(Наставиће се.)

Како да унапредимо забавишта?

(Свршетак.)

С погледом на ту разноврсну спрему дечју по домаћем и забавишном васпитању, овде се опажа нека празнина између та три васпитна фактора, између породице, забавишта и основне школе. Ту празнину опазили су већ продавно носиоци Фреблових идеја и прво немачко Фреблово Удружење у Берлину, поставило је себи за задаћу да ту празнину испуни. У том смислу истакао је др. Цимер председник тога удружења пре неку годину (1904.) у главним потезима нацрт, према којем би имало удружење да развије свој рад у корист забавишта и васпитања у опште.

Као најважније у томе истиче се унутрашња веза забавишта и школе. До сад је оно имало везе већином са породицом, а школа га је слабо називала, а често и кудила. Али кад би се Фреблова идеја развила у васпитање, које би било проткано истински том идејом и које би се у основи сировело кроз забавиште, било би од неоцењеног значаја по сво васпитање, и кад би се то сировело и кроз школу, знатно би је зановило и унапредило. На основу тих назора створило се уверење да је рад у забавишту ванредан основ за развитак спреме будућих учитељица, а тако и учитеља. Према овоме истичу приврженици Фреблове идеје да би не само требало,

него да би се морало гћи за тим, да се са семинарима учитељским и учитељчким споје забавишта, да се учитељи и учитељице упознају бар у неколико с радом у забавишту. У овоме се понегде ишло још даље. Тако је Коменск в семинар у Бону, спојио учитељчки семинар, са доњим течајем семинара за забавиље. Тиме је дао прве године једнако образовање како будућим забавиљама, тако и будућим учитељицама и тек после тога их одделио, забавиље на још једногодишње образовање, а учитељице на још двогодишње.

Но и у Немачкој се чује, да се учитељи и учитељице баш не радују деци из забавишта. Деца су им та много за игром, не схваћају наставу озбиљно, тешко их је довести у школски ред. А томе је и опет узрок, што се ту у забавишта, помешао и такъв рад који спада у чувалишта и у Оберлинове мале школеице. Али веза и унутрашња и спољашња између забавишта и школе, дошла би добро како забавишту, тако и школи. А решење овог питања захтева, да се на остварењу његову ради дуже времена.

У свези с решењем овога, стоји питање: Шта је подесно као васпитно градиво за забавиште? Ово је важно не само по праксу у забавишту, него и по теорију у заводима, за спремање забавиља.

Фребел је јасно означио задаћу забавишта. Оно треба с једне стране да развије детиње телесне и душевне способности, а с друге стране да га упозна с Богом, природом и човеком.

Питање је одакле ће узети забавиште васпитно градиво за овај рад, и како да га одабере?

Треба се осврнути на живот у породици. Као што ће разумна мати, све што се догоди у кући довести у везу с причом, поуком, мудрим саветом, тако ће и дете из својих доживљаја у кући и у породици, наћи градива за своју игру и радњу.

Посмотримо ли децу, видећемо да се играју и раде оно што су доживела. Има ту веселог и озбиљног, лепог и ружног, смишљеног и несмишљеног садашњег и прошлог, укратко деца унесу у свој круг

цео свет. Ту треба забавиља да проучава, да се уживи у дечји начин и да тај живот потпуно схвати.

Према томе може се рећи: У забавишту се може узети као васпитно градиво све, што су деца доживела. Но то може забавиште, школа већ не може то. У њој треба згодно изваћи шта је подесно, јер у њој се мора *знање* стећи. Забавиште не израђује задаће, оно само треба да развије способности дечје, да се дете уме правилно служити оком и ухом, руком и погом. Од детета самог морамо научити, какво васпитно градиво да узмемо. Круг његових доживљаја и заинтересованости, мора нам бити путевођа у томе шта да се узме. Сам његов живот! Али се у томе не сме претерати, не може се све без разлике узети у обраду, него од свију категорија које се појаве, поједини типови. По томе потребно је из разнобојног дечјег света створити извештан избор васпитног градива, које је подесно за учвршћивање, за унашање у дете. Тако ће се разликовати одабрано васпитно градиво, од случајног.

Изабраним васпитним градивом мора се ићи за тим да се у детету буди:

I. Тежња за радом.

1.) и то, практичном радњом — колико је могуће — (неговањем животиња и биља, и међусобном помоћи).

2.) и вештачким приказом

а.) подражавајући

б.) самосталним стварањем

ово помоћу Фребелових средстава, наиме: Цртањем, сликањем, моделирањем, издавањем и радовима с песком.

3.) Приказом у слободним играма и играма помоћу одређеног вежбања у кретању.

II. Васпитним градивом треба да се јача питомост, чедност, вљаност и религиозан осећај (н. пр. сравни тичје гнездо и живот у породици, сахат и тачност; пролеће и божје старање).

III. Васпитним градивом треба да се снажи дечја уобразиља (н. пр. причама, сликама, слободном игром).

IV. Васпитним градивом треба да се у детета шири круг представа (обликом, бојом, бројем, градивом и т. д.)

Неко од овог васпитног градива послу-
жиће боље у подстицању тежње за радом,
неко уобразиљу и т. д.

Да разјасним ово навешћу укратко по
неки пример:

Рецимо за број II. у корист јачања
питомости, чедности, моралности.

Расматраће се једно тичје гнездо: Ма-
торке хране младе. Мисао о породици пре-
неће се на деџи живот. Љубав родитеља,
особито матере, приказаће се деци очи-
гледно а уз помоћ приче, песме, слике и
игре. Дете ће наћи у животу животиња
слику породице. Тежњу за радом наћи ће
у примеру из породичног и животињског
живота, а хранење у игри приказом.

Деси ли се такво градиво, да се не
може све стварно приказати, узмеће се у
помоћ модели цртежи на табли, радови у
песку, и свагда се треба користити деџим
опажањем и сећањем. Шта и шта нису
већ дотле деца видела у сликама по раз-
ним књигама, на улици, у изложима, и
разним плакатима за објаву (ово особито
по варошима).

Но уз сво ово одабрано васпитно гра-
диво, не смеју се запоставити ни случајни
доживљаји деџи. Н. пр. рано ујутру наћи ће
деца — рецимо — младо врапче у врту,
које је негде из гнезда испало и плашљиво
полеће. Касније нашло се — рецимо — и
и гнездо, али је високо, не може се до-
хватити, метнућемо на неко друго дрво
вештачко гнездо и врапче у њега. Маторка
је осетила где је врапче и облеће око тога
места, мало касније се ослободи и храни
врапче. Каква је то радост за децу и ка-
кав утисак. Трећег, четвртог дана врап-
чета нема у гнезду. Одлетело је, Или га
је можда мачка нашла?

Претпостави се да је сретно прошло.
Свакојако, овај доживљај неко време служи
као васпитно градиво.

Но од онога што ће се приказати, још
важније је како ће се приказати. Не треба
ићи за тим да се на широкој основи при-
казује, него да се приказано што чвршће
удуби у дете. Забавиште треба детету да
даде само основе за будући живот.

Много би још имало што да се изнесе
у корист правилног развитка забавишта, али

то није могуће за овако кратко време и
у оваком уском обиму једне зборске
расправе.

Ја сам држала за потребно, да у крат-
ким потезима изнесем сувремене вазоре,
помоћу којих би забавиште кренуло напред
и помоћу којих би стварније одговарало
оној идеји која је заузимањем Фридриха
Фребла и његових последника стекло права
на живот.

Па ако је и овај поштовани збор тога
уверења, да је забавиште једна корисна и
потребна установа, то ће свакојако онда
прихватити и ту мисао да му треба дати
јача полета.

А у корист тог јачег полета предлажем
да овај збор сво учипи:

1. Да се удоми високославни Школски
Савет да изда уредбу за српска забавишта;

2. Да се при стварању те уредбе, вас-
питно градиво за забавиште тако одабере,
како ће сав рад у забавишту имати на себи
тип правог забавишта у којем се развијају
деџе способности, а не тип школе у којој
се још и извесна знања дају деџи.

3. Да се за сирему српских забавиља
оснује самосталан завод, у којем од наших
већих места.

Захваљујући на поверењу, надам се
да ће поштовани збор прихватити овај мој
предлог.

У Сентомашу, 1906.

Даринка Сремчевић
забавиља.

Педагошки преглед.

Црна Гора. Године 1907., 14. фебруара сту-
пио је на снагу „Закон о народним школама у
у Књ. Црној Гори.“ По томе закону народне се
школе деле на: деџа забавишта, основне и про-
дужне школе. Основна школа траје четири го-
дине; учење је у њој обавезно и бесплатно. У
местима где се не говори чисто српски, отвара
се уз основну школу приправни разред. Продуж-
ну школу похађају ученици који по свршетку
IV разр. не продуже школовање у средњој
школи или не оду на занат или у трговину.
Продужна школа траје два течаја, рачунајући

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

течај од 1. октобра до 1. марта, а отвара се онде, где има бар 20 ђака

До сад је отворено само једно дечје забавиште на Цетињу. Основне школе са приправним разредом има само две, а продужних школа још нема.

Основне су школе: мушке, женске и мешовите, а по издржавању су државне или приватне. Државне су оне, чијег учитеља плаћа држава, а приватне које потпуно издржава општина, поједина лица или какво удружење. Да школска општина добије државну основну школу, треба да има најмање 36 деце (у Србији 30).

Приватне школе морају бити по свом уређењу у свему као и државне.

Женских основних школа има 7: на Цетињу, Ријеци, у Подгорици, Пикшићу, Колашину, Бару и Улцињу.

Школу подиже и снабдева школска општина. Пошто у Црној Гори нису политичке општине још самоуправне, прирез за школу — школарину — кули племенски капетан, који је у исто време и порезник, па тај прирез предаје школском благајнику. Овај начин купљења приреза за школу врло је практичан. Издаци за школу теку уредно, школе се снабдевају свим потребама на време.

У црногорској школи уче се ови предмети: наука хришћанска; српска историја; српски језик; цркв. слов. читање; цртање и лено писање; певање; гимнастика и дечје игре; земљопис; познавање природе; пољска и домаћа привреда; основи хигијене; рачуница и геометријски облици; и ручни рад са домаћим газдинством.

Наставни план и програм предавања тек сад прописао је Министар просвете по саслушању Просветног Савета.

Школска година у основној школи почиње 1. септембра, а завршује се на Видов дан, по свршетку свечаног годишњег испита.

Настава је у основној школи полудневна: школе раде од 8 до 12 пре подне или од 9 пре до 1 час после подне.

Основне школе не раде недељом, празником, о Божићу и Ускресу по 6 дана.

У I разред осн. школе уписују се деца која ће те године до 1. септембра напунити 7 а женска 6 година. Упис се врши у мају.

У дечјим забавиштима васпитавају се деца оба пола од 4. до 7. године.

Наставника има по законској одредби: сталних, привремених, заступника и забавиља. Стални учитељи-це могу бити она лица, која су црногорски држављани и која су као редовни ђаци свршила учитељску школу и у њој положили учитељски испит зрелости.

Привремени су учитељи-це она лица, која су свршила учитељску школу без испита зрелости, гимназију и богословију. Да привремени учитељи постану стални, треба да положи учитељски испит по програму, који Министар просвете проише и то после две године службовања. Лица пак, која су свршила вишу женску школу или гимназију са испитом зрелости полажу учитељски испит само из педагошке групе.

Забавиља може бити она, која је свршила редовно стручну школу и положила испит за забавиљу.

За научно и практично усавршавање предвидио је закон феријалне течајеве, али није досле ни један отворан.

Сталном учитељу ци почетна је плата 960 круна; повишица има шест по 240 круна; за прве две служи учитеља по 5 година а за остале по 4 године.

Сталан учитеља може се пензионисати кад наврши 10 година службе у случају телесне или душевне болести и тада добије 40% од своје систематске плате; има ли мање од 10 год. службе добија 30% од систематске плате. Удовице и деца учитеља добивају по закону о чиновницима грађанскога реда.

Привремени учитељи-це имају 720 круна плате годишње; у року од 5 година обавезни су положити учитељски испит иначе престају бити учитељи-це.

Заступници имају 600 круна плате годишње, без права на повишице и пензију.

Забавиље имају 600 круна годишње плате и сваке исте године 10 круна додатка, имају права и на пензију навршетком 10 година службе. Поред плате, стални и привремени учитељи-це примају од општине школске додаток за стан и огрев или исте у натури по варошима 45, 35 и 25 круна, а по селима 15 круна месечно.

Сталан учитељ не може изгубити службу без одлуке Просветног Савета а по доказаној кривици; али може бити премештен у друго место по потреби, молби и за казну.

Учитељска места попуњавају се конкурсом.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Закон ставља у дужност учитељима-цама да буду добри наставници, вредни радници на про-светном и у опште културном пољу и да буду угледни грађани.

Рад у школи оцењује се са оценом: врло добар, добар и слаб. Ко последњу оцену добије премешта се по казни, а ако за две године добије оцену „слаб“ пензионисаће се.

Казне су: опомена, укор, губитак плате до 2 месеца, премештај по казни са губитком селид-бених трошкова, пензионисање и отпуст.

Управу и надзор над основ. школама врши Министар просвете преко школских власти: меснога школског одбора, управитеља школе, наставничког већа, школског надзорника и Про-светног Савета (окружни школски одбор није законом предвиђен).

Председник политичке општине, председник је месног школског одбора. Благајника бира од-бор. Одбор се бира на две године.

Управитеља школе поставља Министар на предлог надзорников.

Наставници једне школе чине наставничко веће.

Стручни, инструкторни надзор над свима народним школама у једној области врши школ. надзорник. Црна Гора је подељена на три об-ласти: источну, северну и западну. Свака област има 40 до 50 школа.

Школски надзорник може бити онај, који је по положеном испиту зрелости, свршио редовно педагошки одсек философског факултета и по-ложио прописане испите и вршио две године наставничку дужност. Такав има ранг и плату наставника средњих школа и 400 до 1.000 круна додатка за путовање по школ. области. Надзор-ници се постављају указом. Писарску дужност у надзорништву врши један од месних учитеља ван школ. часова, а зато има накнаду од 240 круна годишње. Ово су одребе законске о стал-ном надзору, али пошто Црна Гора нема струч-но спремних људи за надзорнике, ове су од-редбе обустављене до 1912. године; а Министар се овлашћује прелазним наређењима чл. 82. „За-кона о нар. школама у Књ. Црној Гори“ да може „према потреби постављати да врше над-зор и они учитељи, који су редовно свршили Учитељску Школу, положили учитељски испит, а имају најмање 10 година службе и познати су као ваљани радници“.

Као што се види овај став прелазнога на-ређења дошао је по нужди, у оскудици спрем-них људи.

Учитељи у Црној Гори били су организовали „Црногорско Учит. Удружење“, но на жалост то је удружење ликвидирало још пре 3—4 године. О узроку нећу говорити, а уверен сам да ће све-сно учитељство црногорско себе и свога опстанка ради и усавршавања ради, поново се организо-вати, чега ће бити последица и покретање јед-нога стручног листа.

„Школ. Радник“

Школа и Настава.

Борба о школу у Француској још се никад није угишала. Покрај свију законских мера, које је републиканска Француска употребила у корист спровођања одељења цркве од школе и учвршћења чисто светског обележја школи, још увек се тамо води жестока потмула борба. Ми-нистар је сматрао за потребно, да поднесе ко-мори један законски предлог, који прети казном сваком оном, који смета детету да полази школску наставу ма то било и у самом јед-ном делу наставних предмета, а исто тако и оном, који смета да се употребе прописане књиге за школску наставу. Тај законски предлог на-рочито је управљен против тамошњег свештен-ства, које говори и пише против државног школ-ског уређења и против учбеника. Главна сврха је, да се спрече злоупотребе при проповедању у цркви против јавних школа. Досадашњи школски закон прилично је разрачунао са тако званом слободним школама, које су биле потпуно у ру-кама клира, јер су разни калуђерски редови, који су били запослени наставом, уклоњени а немо-гуће им је да набаве довољно светских особа за наставу. Па и кад би и то могло бити, закон се постарао да онемогући родитељима клерикалног уверења да своју деца задрже од државних школа. Али том спољашњом законском стегом, још за дуго неће се моћи извојевати, да се и унутрашња страна потчини духу светске школе. С каквом препреденошћу води француски клир борбу про-тив светске школе, види се из овога: У некој малој варошници у јужној Француској, подigli су клерикални родитељи тужбу против једног учитеља на државној школи због штете, јер је учитељ својом наставом повредио у детета

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Уосећај за домовину и детињу наравственост општина. Одлуком вишег суда, мораће се првостепени суд још једном позабавити тим предметом, у којем је значајно да један отац тужи због одштете и у таквом случају, где учитељ својом наставом наноси моралну штету. Ако се решење вишег суда призна као опћа норма у правници, биће од јаког утицаја на сво француско школство, јер су епископи у целој земљи подигли читав рат против слободоумних учитеља и учитељица. Но сад се установио савез оних, који бране светску школу, а нарочито хоће да помогну учитеље бесплатним правним заступањем, али покрај тога лако је могуће да учитељство подлегне. С тога је влада донела помешути законски предлог. Занимљиво је како је сложено свештенство и родитељи клерикали. Родитељи забрањују деци да употребљавају уведене школске књиге, а свештенство их помаже и ону децу која не послушају, не пуштају причешћу. Тако се бори клерикализам за надмоћ своју над школом. Но француска влада чврсто је прегла, да сломије ту владавину државе у држави.

Учитељство.

Међународни бирб европских учитељских удружења. Ова установа постоји већ три године. Прошле године октобра месеца одржала је та установа свој скуп у Лондону. У то удружење спада: Немачко учитељско удружење са 116.000 чланова, енглеско учитељско удр. са 61.000 чланова, чешко учит. удружење са 8000 чланова, бугарско са 4000 чланова, савез низоземских учитеља са 8000 чланова и учитељско удружење у Низоземској са 8000 чланова, Француско учитељско удружење са 6000 чланова, луксенбуршко учит. удружење са 1500 чланова и белгијско са 6500 чланова. Свега има у том удружењу 273.000 европских учитеља. Свој приступ односно помоћ обећала су удружења: талијанско, норвешко, данско, шпанолско, пољско, швајцарско, мађарско и хрватско.

У годишњаку овог савеза види се рад појединих друштава у савезу, у скорој прошлости.

Енглеско учитељско удружење нарочито се бавило ревизијом школског закона. Енглеска има две врсте народних школа, државне и вероисповедне. Либерална већина која данас тамо влада, иде за тим, да се створи једна врста школа,

која ће бити независна од вероисповедних општина и у којима се неће узимати у обзир при постављању учитеља, учитељева вероисповест. Школе појединих секта могу постојати, али неће имати државну потору.

Учитељско удружење борило се против тога, јер је држало, да већи број школа што их вероисповести издржавају, у многоме неће одговорити захтевима закона. Још се борило то учитељство против великог броја деце по разредима, у којима сад има по 60—80, а требало би највише да има 40. Удружење је војевало у корист повишице плате, дакле, за један захтев који је међународан, јер сви учитељи у Европи па и сви учитељи на свету, трпе једне исте невоље. О важности овога захтева није потребно ништа нарочито истицати, он сам о себи говори.

Белгијско учитељско удружење је, у борби с клерикалима за опћу школу, у коју би могла ићи сва деца, без обзира на вереке или политичке погледе њихових родитеља. Нарочити му је посао био око ревизије учитељског пензионог закона.

Тешка времена преживело је бугарско учитељско удружење. Пређашња реакционарна влада сматрала је учитеље као опасне по државу и донела је два закона, по којима је учитељско удружење забрањено, а учитељи искључени из сваког суделовања у политичким приликама. Учитељи нису хтели тако олако да напусте своја политичка права; одржали се скуп на којем су решили да се не покоравају тим законима. Као одговор томе, влада је све делегате са збора — њих 500 — скинула са звања, али није покушала да разреши удружење. На срећу окренуле се прилике у земљи и на владу дођоше, почетком прошле године, други људи, нова влада која је била пријатељска према учитељском удружењу, повратила је у звање отпуштене учитеље и ревидирала одређења о праву удружења.

У Италији је једва једном дошло учитељство до повишених плата од 560, на 750 франака у минимуму, и од 1350 на 1500 фр. у максимуму са даљом повишицом од 100 франака ове године. Али и покрај тога су то јадне плате.

И у Француској је постигнуто побољшање плата. Удружење учитеља и учитељица који не припадају црквеном надзору, захтева, да се уз сваку школу установи школска комисија из учитеља и учитељица, која ће имати удела у школској управи, а уз то да имају утицаја на дисциплину, рас-

поред наставног градива, избор школских књига и томе слично. Влада је у начелу признала тај захтев и министарском наредбом наредила уређење тих школских комисија и ако са ограниченим правом.

Данско учитељско удружње радило је на побољшању учитељског образовања и уређењу школског надзора. Жеље његове у погледу повишења плате, у већем размеру су испуњене, јер су плате подигнуте са 25%.

Куд год се погледи свугде је било борбе: Учитељство је у борби! Мора да се бори за свакидашњи хлеб, за своју слободу и слободу школе против навале реакције политичке и црквене, а за праведну оцену и уважање свога рада, за своју част.

Из школске самоуправе.

Стечај као уговор између општине и учитеља. Школ. Савет донео је прошле год. 1908. под бр. 6 5./871. решење објављено у „Митр. Гласнику“ бр. 4. о. г., даје „расписани стеचाј главни докуменат за установање права учитељског и да учитељ преко стечаја може тражити накнаду само онда, ако у стечају није био садржан законом прописани минимум дотације.“

Метод Александра Великог био је некад јако уважен, али данас је он остао само у приповетци. У данашњем културном добу, ко хоће да дрени чворове, не може се више служити мачем, него треба да прихвати дрешење таквих чворова реалнијим путем. Изрећи категорички, да је стеचाј пуноважан уговор између учитеља и општине, у најмању руку значи: оставити право учитељско на свачију милост и немилост. Овом допуном, „ако у стечају није био садржан законом прописани минимум,“ неће се тај део школског уређења ни мало усавршити, него ће то бити само повод, да се учитељ ипак има ухватити за неку котву спасенија, да тражи своје право, које учитељ увек тешко добија. А из тог тражења права биће опет процеса између општина и учитеља, као што је и до сада било јер наше школске власти, пре него што су стале коначно на тако категорично становиште, нису свугде до краја настојале, да добије респекта она њихова наредба, која је пре неку годину

издата у корист тачног сређивања и пописа учитељских дотација у појединим местима. Да је тако, видимо по самом расписивању стечајева у званичном листу, где се још и сада расписују стечајеви без законитог минимума (види 4. бр. М. Гласн., стечај у Бегечу). Затим има још и сада таквих стечајева, у којима се још воде плате учитељске у литрама кукуруза и литрама жита (види 5. бр. М. Гл. 908. Стечај у М. Гају,) или је у плату урачунато све што год је коме пало на памет и огреварина и чист приход од земље и награда за опћу повторну школу и за обучавање деце у цркв. појању и вртарству и ако је ожењен има оваку станарину, а ако је нежењен има друкчију и т. д. (види 11. бр. М. Гласн. Стечај у Вел. Кикинди); или је означено да ће се дужности наредбеним путем поближе означити (види бр. 15. М. Гл. Стечај за учит. вежбаонице у Сомбору, расписан од самог Шк. Сав.); или се каже, да је земљу издала црквена опћина у аренду на 6 година (до 1913.) те ће учитељ дужан бити закупне уговоре и примити; а за чшћење и ложење школе добиће К. 20— (!), за пероводство К 22— (!), за састављање цркв. опћ. рачуна К 6. — (!), а опћина је умолила Шк. Сав. за петогод. доплатке и припомоћ за преоправку школе (види бр. 21. М. Гл. 908. Стеч. у Чипу); или стоји: док се не реши питање о сталној, **надати се**, већој припомоћи (в. 23. бр. М. Гл. 908. опћ. Лукаревац); или се у стечају напомињу неки преговори који се воде са политичком општином, те ако се несврше повољно по садашњу плату, учитељ ће уживати ону плату која се буде установила тим преговорима (в бр. 7. М. Гл. Ст. у Сенти); или стоји: осим осталог за мали погреб 1, а за велики 2 К, за парастос 2, за шестонедељно кољиво 3 К, за стајање на ћошковима при упоку за сваки пут 50 потура, за оправку прозора 15 К, а то ће све уживати учитељ тек онда, кад садашњи почне своју мировину примати, што ће свакако већ почетком ове шк. године наступити, а донде ће примати 60 К месечно и стан (в. 25. бр. М. Гл. 908. Опћ. Деска); а има и тога, да ће учитељица предавати у разредима који јој се доделе, а женски ручни рад свој деци (в. 25. бр. М. Гл. — Срп. Падеј); или ће учитељ имати за обичан и гроб 1 К, за парадни 2 К (ко ће то да таксира које је парадни — в. 25. бр. М. Гл. 908. Торња). Или је у опште произвољно стављено за огрев, колико се где

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

хтело, без праве процене, као што је то скоро свугде у стечајевима.

Могли би ређати још знатан број таквих стечајева, који су задржали у себи много из примитивних наших времена и ти стечајеви треба сад да буду пуноважни уговори за учитеља. То су лепе ствари! Таки лепа изгледи у тим учитељским уговорима, биће јак подетак да се даде полета у раду учитељеву и још ако су таки стечајеви и таки каквих их има сви на свом месту, али бива случајева, да се при честим променама пероводемским или променама одборским, где кад и у незнању, а где кад боме и хотимице уносе измене, које не користе дотацији учитељској него је крње. Овоме се хтело доскочити са уваћањем главних књига за стечајеве у енарх. канцеларијама, а тако и томе, да се у стечај не трпа свашта што нема директне везе са учитељским и зивом, али ми видимо, да и поред те пажње има ето свакојаких услова у стечајевима тим пуноважним уговорима по учитеље, а да се томе могу учитељи и у будуће надати, сведочи и то, што сам Шк. Савет обележава: да учитељ може тражити накнаду само онда, ако у стечају није био садржан законом прописани минимум. То значи да ће још бити таки стечајева у којем неће бити све што учитељу по праву припада и учитељ онда може да се тужи. Ако је млад, па не зна још све шта су му права, он ће таворити онако, како је затекао, а ако га ко упуту касније или сам знаје шта је све његово, па стане тражити или дозна шта не спада у директну његову учитељску дужност, па се тога отресати, биће пискарања и немира између њега и општине.

Стечајеви, оваки каквих их данас има, никако не могу носити то име, да су они неки уговори за учитеља. Власт може то својим решењем изрећи, као што је и изрекла, али она тиме чини учитељима криво, јер она нема само задаћу да штити интерес општине, него и интерес учитеља. Пропуштањем таквих стечајева какве смо навели, она је општинама мати, а учитељима мађија. Тек кад власт школска изведе једно генерално пречишћавање школских стечајева и доведе их у онај оквир, како ће они одговарити данашњем државном школском закону у границама дотације, а с друге стране буду дезинфицирани од свих некултурних заостатака, онда ће се моћи рећи да је стечај неки уговор за учитеља. Али та формула ће

ваљда дотле добити ако ништа друго, бар културнији назив за учитеља као просветног радника, који тек толико има права својом школском спремом, да буде у оцењивању његова друштвена положаја, раван осталим школованим просветним радницима, који се не најмљују уговором, као што су то некадашњи т. зв. учитељи, а у самој ствари звонари морали бити по уговору задовољни, колико им ко успе кљука у чабар, који су они имали права за време бербе држати на сеоском раскршћу.

Можда који општински старешина и сад е насладом спомиње то блажено време, али учитељи држе, да су већ давно пресвукли ту кошуљицу, па се надају да сви, а у првом реди они, који су позвани да воде развитак школе, треба да гледају у учитељима људе, који имају свету задаћу народног просветног препорођаја и на том путу и на том раду, да им дају видљива знака којим ће их осоколити на рад, а не таке резултате свога становишта, који ће их душевно раздесити за смишљен, истрајан и успешан рад, па и онако тешком школском и народно просветном пољу. — а

Практичне обраде.

Ширинач.

Лекција за најстарије разреде.

Циљ: *О житиу што је главна храна великом делу света.*

У. Које су две врсте жита за нас нарочито важне — Ђ. Пшеница и раж. — У. Разјасни то! — Ђ. Од пшенице и ражи добијамо хлеб и друго бље пециво. — У. Али ни пшеница, ни жито, нису та врста жита о којима смо хтели говорити. — Ђ. Пшеница и раж нису у нас најглавнија храна. А и по другим земљама је тако. — У. Јест, има великих земаља, где људи скоро и не знају за пшеницу и раж. Они немају ни брашна. Тако жито, чиме се храни већина становништва на земљи, расти само у топлијим крајевима. То је ширинач. Што се ви чудите томе? — Ђ. Ми једемо мало пиринча, а он је ипак главна храна већини људи на земљи. — У. У Кинеској, у Индији и неким другим земљама хране се људи скоро само пиринчом. А како ми једемо ширинач. — Ђ. Ми једемо пиринач у чорби и у млеку. Где кад се једе пиринач и уз које друго јело. Ко ће да каже какво се још јело готови од њега? —

У. У Кинеској, и Индији и у другим земљама кува се пиринач с водом. То је свакидашњи хлеб сиромашним људима. Где кад имају и по мало меса. Имућнији додају му и друге зачине. Прелију га умокцем (сосом.) Додају му зеља, јаја или живинска меса и то у слат једу. У пиринчу има доста штирка и беланчевине и то му је главна снага као храни. — Натпис!

Пиринач као храна.

У. Зашто су пшеница и раж нарочито важни за нас? Ђ. Пшеница и раж се код нас највише обрађују. Од пшенице и ражи месимо хлеб и боље пециво (колаче). — У. Разјасните, зашто не можемо означити пшеницу и раж као нашу главну храну? — Ђ. Пшеница и раж нису нам главна храна. И у другим крајевима је тако. Има великих земаља, у којима свет скоро и не зна за ту храну. Они немају ни брашна. — У. Где расти та врста жита, што је већини људи главна храна. — Ђ. Пиринач расти у топлијим крајевима; код нас му је хладно. — Он је главна људска храна. — У. Зашто нама изгледа то необично? — Ђ. Зато, јер ми једемо мало пиринча, а он је ипак толиким силним људима на земљи главна храна. У Кини, у Индији и неким другим земљама, једе свет скоро само пиринач. — У. Како ми готовимо пиринач за јело? — Ђ. Ми једемо пиринач у чорби и у млеку. Где кад се пиринач једе као додаток којем другом јелу. — У. Како готове сиромашни људи пиринач у они крајеви где он роди? — Ђ. У Кини, Индији и неким другим земљама кувају пиринач с водом. То је тамо свакидашњи хлеб сиромашном свету. Где кад имају и по мало меса уз њега. — У. А како га имућнији кувају? — Ђ. Имућнији му додају и разне зачине. Прелију га умокцем (сосом) или му додају зеља, јаја и по мало живинска меса. — У. Са чега је пиринач снажна храна? — Ђ. Пиринач је снажна храна због штирка и беланчевина, чега има доста у њему. —

*

У. О изгледу његове биљке каже нам све, већ и то што га зовемо врстом жита! — Ђ. Струк му је сламка. Празна је и раздвојена на чворновите делове. Лишће му је као у траве. — У. У цвету је пиринач јако налику на зоб. — Ђ. Пиринач има влат. Из највишег чвора пушта споредне струкове, а и ови опет пуштају друге. — У. Струк у пиринча буде $1\frac{1}{2}$ то ико висок као зоб. — Ђ. По томе пиринач нарасти

$1\frac{1}{2}$ м. високо. — У. Како утиче дуга влага на зоб? — Ђ. Ако дуго пада киша, зоб зажути. — Неће даље да расти. Непрестана влага смета му и због ње не може да напредује. — У. А код пиринча је сасвим противно! — Ђ. Пиринач најбоље напредује, кад је земља јако влажна. — У. Јако му је добро кад дуже времена стоји у води. Он је ритска биљка. Пиринач роди најбоље на оним земљама, где сваке године вода топи, поплављује. Како изгледа така земља кад се вода оцеди? — Ђ. Кад се вода оцеди, сав крај се зелени као њилим. — У. Зашто се у брзо после тога мења боја? (Бива исто што и код зоби). — Ђ. Кад пиринач сазре, пожути као и зрела зоб. — У. Тада се појаве и неки лопови с крили око њега. — Ђ. Код нас лете врапци на зобишта и једу колико им је воља. И на њивама где је пиринач има читавих јата птица, која тамане пиринач. — У. Тамо их зову пиринчови крадљивци. Велики су као врабац по глави имају беле и црне пеге. (Понављају се питања као и у пређашњем одељку о пиринчу као храни, али тако да ученици одговарају оно, што им је учитељ мало час казивао.)

*

У. Сад ћемо још говорити шта све људи раде на њиви око пиринча. Казали смо да њива мора тако лежати, да је вода лако полије. То мора бити већ један велики посао, кад се спреманова њива за пиринач. Ђ. Морају се копати канали и јаркови, да се вода ближе пропусти. — У. Али где која њива лежи доста високо, да вода не може каналом сама собом доћи. На обалама се начини коло, долап (као воденичко коло) које тера ветар или окрећу волови. Због чега се то ради? — Ђ. Извлачи се вода из канала и полива њиве с пиринчем. — У. Пре сејања земља се дубоко узоре. Жиле и корење ритских биљака покупе се да пиринчу не смета коров. Кад сејач сеје пиринач, он гази по мочари. Кад кад и до цеваница. Шта се ради кад никне биљка то знамо већ! — Ђ. Пусти се вода на сву њиву. — У. Кад биљка дорасте колико треба, вода се испусти. Пре жетве мора се пиринач чувати и од штеточина! — Ђ. Тамане се јата пиринчових врабаца. — У. Како се у нас расплашавају врапци с трешања? — Ђ. Вешају се страшила и чегрталке на трешње, која ветар тера и окреће да зврје или чегртају. — У. Тако исто бране људи и њиве с пиринчом. Препрече преко њиве јак канап, а на њега повешају страшила

и чегртаљке. У колеби седи чувар, а према њему су пружени сви канали. Шта му је посао? — Ђ. Он гледа по њиви, кад види да врапци слећу на канале он тргне канале. — У. Асна му је од тога као и у нас против врабаца. — Ђ. Врапци се плаше и одлете, али одмах опет долете и пинају пиривач. — У. Чувар, дакле, слабо помаже. Кад њива закути и забели, долазе жетеоци с косама и жању. По негде има и машине за вршидбу. Но већином се то ради још по старом обичају. — Ђ. Снопље се простре на гумно. Волови газе по њему дотле док све зрно не омлате. — У. После вршидбе сунци се зрно на сунцу. Затим се носи у млин где се љушти од плеве. После тога сина се у вреће и разашље. — А како је са здрављем у тим крајевима. — Ђ. Мочарно земљиште квари ваздух у целом крају. С тога свет често пати од грознице. — У. С тога је забрањено да се пиривач обрађује у близини вароши, градова. Зашто је слаба корист од те наредбе? — Ђ. Јер окужен ваздух доспе и у вароши и у села, па се и тамо шири болест. — У. Но најгоре је на њивама пиринча. Ти људи се баве врло нездравим послом.

(После овога, понови се разговор о обрађивању пиринча али у том облику, да учитељ ставља питања како ће ученици одговорати оно што су од њега мало час чули).

Из праксе.

Нагласак у говору. У школској настави важна је чињеница разговор. Сваки наставни час, мора што више времена утрошити на то, да развије што боље дечје изражавање мисли. Уз ово се мора нарочито пазити на нагласак.

У корист доброг и правилног нагласка у говору и читању пазити се: 1. Свака реч у реченици изговара се са смислом т. ј. према својој мањој или већој важности у реченици истиче се она слабије или јаче нагласком; 2. Поједини делови реченице раздељују се према смислу; 3. Ударање гласом пење се или спушта, како то тражи природа мисли, а нарочито мора тон гласа одговорати оним осећајима који, се приказују у израженим мислима. Код доброг нагласка начин говора је правилан и чист т. ј. коректан и природан. Коректно казивање држи се свију оних закона, који су при изражавању признати

као правилни. Против тих закона у изговору грешити се у говору чегртањем, шапутањем, пштанњем, говором кроз нос а нарочито мутањем. Много невоље доприноси и провинцијализам у говору. Од народне школе не може се тражити да у деци очисти сасвим провинцијализам и дотера им говор, као што се то иште од добра глумца. Школска деца не могу се одвићи од утицаја провинцијализма све да учитељ како примерним и правилним изговором влада. Школа се мора чувати од мајсторија и мора на то пазити, да јој деца увек правилно говоре.

При сваком говору тон мора бити примерен природи гласа у ономе, о чему се говори, а тако и садржини тога. Ако говорник грешити против тога, тада не говори природно, него извештачено и афектирано.

Наука о правилном наглашавању, има много правила и упутстава, која треба да зна рецитатор и декламатор и да на њих нази. Потање испитивање тих закона, нема везе са овим послом у школи, јер она фина ниансирања не могу се узети у школи у обзир.

Пре свега потребно је да учитељ сам говори с правилним нагласком, по ономе: „*Exempla trahunt.*“

Важно је по учитеља да он сам пазити на узоран говор. У учитељским школама, учитељски васпитачи морали би бити сами угледни говорници, тада не би у томе недостојало учитељима подесног вежбања. У неким немачким семинарима пазило се на вежбање у томе.

И на учитељским конференцијама, зборовима, може се доста учинити у корист тога, кад се предавачи, говорници мало потруде у томе. Но и поред чешћег слушања и читања о угледном говору, учитељ ће тек самосталном вежбом доћи до успеха у томе.

Пре него што учитељ у настави прочита нешто или предаје, мора му бити познато градиво, смисао реченица и он мора да се пренесе у онакав расположеј како то захтева смисао градива што се чита или говори. С тога практичари препоручују да се учитељ сам гласно вежба у томе. Слух много одлучује у правилном наглашавању, нарочито ако учитељ може да нази сам на свој изговор и да себе чује као што је свикао да другог чује.

Сваки наставни час има своје особености у говору, свој карактеристични тон. У веронаучној настави је н. пр. достојанствен, тонао, озбиљан

и пронациви говор, у повесничкој настави је говор пун одушевљења, у рачунској настави је његова одлика јасност, прецизност, у гимнастичкој настави му је тежиште у краткоћи и општром тону. Већ у почетној настави тражи се доследност не само у правилном изговору, него се полаже основ и изразитом начину говора. Та прва вежбања у правилном наглашавању потребна су у том добу, а неће бити сувише ни тешка, јер је ту деци глас најпокретљивији и најгипкији. Практичари, већ при првим разговорима с децом пазе на то и упућују их, да разликују како се где удара гласом. Немачки учитељ Видеман, даје деци одмах у почетку да говоре речи. Прво само именице. Затим реченицу у којој је само подмет, свеза и прирок и тако поступно развија говор, давајући им све ширу и ширу реченицу, а од сваке врсте по већи број да говоре. При изговарању тих реченица упућује их, да наглашавају оне речи, у којима се одређује главни смисао изреченога.

На средњем наставном ступњу тражи се у погледу наглашавања већ више.

У читању се после механичког, вежба у логичном. Поступност је отприлике ова: 1. Ритмично читање, т. ј. на такт читање; 2. Пажња на знаке заостајања; 3. Пажња на нагласке у слоговима; 4. Пажња на нагласке у речима; 5. Вежбање да се пазе на нагласак у говору. Нагласак, акценат (*ad cantum*) дошао је првобитно од песме. Кад неко хоће лепо да пева, мора све слоге и речи правилно наглашавати. Ниједан језик није сасвим без акцента.

Сврха је да деца читају јасно, лагано, правилно, са појмањем и правилном модулацијом онога што читају. Та највиша сврха, потпуно се може тражити, разуме се, тек код деце која су на највишем наставном ступњу, где се тражи да деца читају естетски, мелодичко-декламаторски. На свима ступњевима је главно средство говор у кору. Он држи језик од свега, кроти изговор, ослобођа несмелог, он је као нека заштита слабијима, помоћу њега се увежба тачан приказ правилног наглашавања. Учитељ пазе, диригује и не допушта никакву дерђаву, галамљење, неприродност и монотонно чегртање.

Преко је потребно, да учитељ сам напред добро каже или напред чита. При читању, згодним питањима, изазивају се деца, да сама изнађу места којима треба нарочито наглашавање. Ако се нађе међу децом неколицина, који ће се

брзо привићи лепом говору и тим правилностима које учитељ тражи, добивено је много, јер деца се лакше управљају према гласовима својих садругова, него по гласу учитељево. Девојчице се обично раније привикну лепом, изразитом читању, него дечади, јер им је глас гипкији а и природа им је питомија.

Па као што се код говора и читања пазе на напред споменуто, исто је тако важно, да се и при учењу певања пазе на наглашавање: Ни црквену, ни светску песму, неће учитељ вежбати без потребног музикалног наглашавања. Увек се пазе на карактер композиције, да се њену расположењу даде што потпунији израз. Привилан нагласак у говору и приказу утиче васпитно на душу.

У школи где се пазе на правилан говор и наглашавање, сва настава добија куд и камо лепши облик.

Преглед књига.

Die Principien und Methoden der Intelligenzprüfung Von Th. Ziehen. Berlin, S. Karger, 1908. Str. 61.

Ово је засебни отисак с напонемама, једног предавања, ког је проф. Ziehen држао у међународном конгресу психијатрије у Амстердаму, 1907. Предавање се тичало метода, што се употребљавају у мерењу дефективне интелигенције у Ценовој клиници у Берлину, скупа са психолошким коментисањем. Прво, да би се схватила мерења тубљења или дипозиције наш аутор говори о ваљаности мерења школског знања *versus* свакидашње знање, о разлици између тубљења једне једине идеје и тубљења идеационалних комплекса, о статусу тубљења у нормалној необразованој индивидуи с обзиром на његово свакидашње знање, о односу тубљења према *Merkfähigkeit* и т. д. Карактеристичко мерење јесте ово. Прво се даје један проблем из простог множења бројева од једне цифре; онда се читају бројем од шест цифара, а пацијент их понавља; затим се чита други број од шест цифара и пацијент их понавља као пре; и напослетку, од пацијента се тражи да се сети проблема, који му је задат на почетку испитивања. Овде се описује и типички визуелни (оптички, видни) експеримент у коме се геометријска фигура показује за време од 15 секунда, па се онда после интервала од 15 секунда, црта

из памети, по сећању. Друго, аутор говори о експериментима идеацијоналног развића и диференцијације. Он навађа типичка пропитивања за мерење моћи генералисања и спецификовања, типичке приче казују се, да се види какав је пацијентов капацитет за апстрактне идеје, питања чији одговори претпостављају анализу или синтезу или дискриминацију и т. д. Питања која захтевају дефиницију он сматра да су незгодна. Треће, Циен спомиње репродукционе експерименте, који се оснивају на темељу обичних метода асоцијацијоних испита. Четврто и напоследку, описују се комбинативни експерименти. Ови су врло широког обима: мерења пацијентовог оријентисања у његовој новој средини, мерења о инверзији асоцијације (н. пр. месеци се казују обрнутим редом), мерења са загонетним блоковима, мерења са простим аритметичким операцијама, Ебингхаузова комбинативна метода, репродукција главних догађаја или главни узрочни однос, који се отеловљава у каквој причи или слици.

Као најглавније конклузије можемо ово споменути. Питање времена, проблем о односу интелектуалног постигнућа игра врло малу улогу у клиничким испитивањима врсте, која је овде описана. Нема сигурне методе за елиминавање утицаја озбиљних поремећаја асоцијације и емоције. Сваком експерименту треба да претходи мерење пажње (канцелација слова, тахистоскоп, средња варијација).

Психолошки узето ова предавања изгледају и сувише формална и исецкана у својим дистракцијама. Психологија интелекта, ума и дан дан је у запостављеном стању. Напротив практичком психијатру (човек, који се бави испитивањем духовног живота абнормалних, духовно болесних људи), ова Циенова описивања и коментари су од изванредне користи. Листина, коју Циен даје за испитивање дефектива, могла би се врло добро употребити и у нормалној психологији, избацавши некоја питања и експерименте, која су специфичка ствар абнормалне психологије.

Др. П. Радосављевић.

БЕЛЕШКЕ.

Скупштина учитељског деон. друштва „Натошевића,“ одржаће се у четвртак 19. фебруара (4. марта) о. г. Билансија друштва коју смо довели у прошлом и у овом броју „Шк. Гласника“

показује, да друштво постепено али лепо напредује. Наше малено коло учитељско у ови крајеви, може се поносити, да је и оваку корисну установу умело створити и подићи на темељан основ. На дан скупштине треба да су сви наши другови учитељски на окупу, бар они из ближе околине, којима није долазак у свези с јачим материјалним издатцима, а скупштина је с тога и заказана у четвртак, као дан школског одмора, да на њој може бити присутно што више учитеља. Ми се надамо да ће тако и бити!

Српска учитељска школа у Пакрацу и право јавности. Земаљска влада у Хрватској и Славонији, одузела је право јавности срп. учит. школи у Пакрацу. Као разлоге томе наводи: Што ни један од наставника нема квалификације за наставника у средњим школама, већ само за наставнике виших пучких школа, а ово је тек минимум квалификације коју закон изискује за наставнике учит. школа; што од овако квалификованих наставника само двојица задовољавају својом спремом и радом, остали не; што је физикална збирка сасвим неуређена и непотпуна; осим тога што се примају ђаци из Србије и Црне Горе, без строгог пријамног испита, а предспреме немају довољно. Ако би се пак све ово поправило, влада ће дати право јавности, али да њен изасланик председава испиту. Овај последњи став показује, да на њему лежи тежиште у одузимању јавности. Некултурно је да су још и у данашњем добу, ситничарски погледи претежнији од просветних идеала.

Читуља. Милош Велић, вршачки српски народни учитељ у миру, преминуо је у суботу 7. (20.) фебруара о. г. у 76. години свога живота. Родио се у Вршцу 1833. године. Свршио је српску учитељску школу у Сомбору 1854. године. Учитељевао је у свом родном месту од 1855.—1897. године, свега 42. године. Од 1897. године живео је у миру. У својој учитељској раду био је вредан, савестан и благ у поступку са својим ученицима. Међу друговима био је поштован са своје искрености и колегијалности, а у грађанству са своје предусретљивости и љубазности. Отхранио је и васпитао деветоро деце и дочекао да их види све удомљене и збринуте. Сахрањен је у недељу 8. (21.) фебруара уз велико саучешће грађанства из свих старежа. На опело је дошао и г. епископ Гаврило. Опевало га је све месно свештенство са протом на челу. Месни учитељски збор испратио га је

до гроба, а са покојником се у цркви опростио стари му друг Макса Пантелић. Јака му земља била! Вечан му спомен у народу српском!

Против црквених школа. У руској думи противни су сељачки посланици црквеним школама. Гласали су, да се не одобри четири милијуна рубаља за те школе и изнели захтев, да све школе дођу под министарство просвете.

Учитељице женског ручног рада у Чешкој имају своје удружење. Удружење има 300 чланова. Председница је друштву Лујза Клицтерова, у Прагу.

НОВЕ КЊИГЕ.

Српска Звезда или Српство у културној борби, написао *Ј. Миодраговић*, Београд, 08. Ц. 1.20 дин.

Чланци, отштампани у овој књизи изишли су 1885. год. у три свеске. Летописа. Сад их је писац проширио и допунио и пружа их данашњем нараштају на размишљање. У њој заиста има „ствари важних за управљање наше у животу и наш опстанак.“ И пок. Ј. Пецић. Кома писац посвећује књигу имао је право, кад је рекао да тако што „треба да чита и старо и младо и мушко и женско.“ Препоручујемо друговима учитељима да набаве ту књигу и прочитају је добро. Учитељи као први пионири народни треба да се упознају са назорима и чињеницама, које се у овој књизи износе.

ЈАН БАШТА

SCHÖNBACH код Егера (Cheb). Чешка.

Најчувенија фирма инструмената за свирку, позната на све стране са своје солидности, препоручује п. г. учитељима и коровођама, виолине за концерте и оркестре, виоле, чела и виолинчело, цитре, гитаре, првог реда, пријатног звука и лаког тона, дрвених и плеханих инструмената за дување, особитих гарантованих издржљивих жица за све инструменте, потпуне виолине за вештаке са лепим гудалом, у дрвеној кутији, франко послато (за 9, 10, 12 и 15 фор)

Ценовници бадава и франко.

Најјефтинији непосредни избор за набавку. Сви музички инструменти оправљају се одмах вештачки и рачунају се најјефтиније.

Старе виолине и чела промењују се за нове. Први непосредни извор за набавку грамофона и најпотпунијих плоча.

Врлопоштовани господине!

Позната виолина како укусном опремом, тако и пријатним звуком у пуној мери ме је задовољила.

Уверен сам, да је дужност сваког свесног Чеха, да потребе гудачке набавља код ваше фирме, јер се у реалности не може ни једна фирма с вама такмачити. Желим вам много напретка у ширењу доброг гласа, и јесам пријатељски одан

Фр. В. Мохал, учит. управ.
29 / XII. 1906.

Не купујте из друге руке од препродавца, обратите се управо на творницу.

Поштовани господине!

Кад бих могао, топло бих Вам стиснуо десницу за солидну и јефтину оправку знаменитог инструмента. Ништа није изгубио, а добио је звучност, обоа тон и лако се влада њиме. Ваша фирма ме је изненадила. Сретан нек Вам је труд. Маленовица, 17. септ. 1904. С по здравом

Јиндрих Птачек, учитељ.

Хиљадама похвалних признања од г. г. учитеља и коровођа сведочи о изврности и ваљаности проданих инструмената

П О З И В.

Пошт. г. г. чланове „Натошевића Учитељског Деоничарског Друштва у Новом Саду позивамо овим учтиво у

II. редовну скупштину

која ће се одржати у Новом Саду у четвртак 19. фебруара (4. марта) год. 1909. у 10 сати пре подне у заводском локалу (Српски Учитељски Конвикт).*)

ДНЕВНИ РЕД:

1. Оверење присутних чланова.
2. Извештај Управног Одбора о друштвеном пословању у 1908.
3. Поднашање закључног рачуна за 1908.
4. Извештај Надзорног Одбора.
5. Предлог Управног Одбора о подели чистог добитка.
6. Давање разрешнице Управном и Надзорном Одбору.
7. Избор два, евентуално три члана у Управни Одбор.
8. Избор Надзорног Одбора.
9. Извештај и предлог Управног Одбора о резервном фонду за књижарску накладу.
10. Извештај и предлог Управног Одбора о уплаћеној трећој трећини деоница.
11. Евентуални предлози.
12. Избор пет скупштинара за оверење скупштинеког записника.

У Новом Саду, 22. јануара (4. фебруара) 1900.

УПРАВНИ ОДБОР.

*) Молимо пошт. чланове, да собом на скупштину донесу привремене потврде.